

“MOLXONA” ASARINING O‘ZBEKCHA TARJIMASIDA EKVIVALENTLIK VA MUQOBILLIK MUAMMOSI

Orzigul Abdishukurova Chori qizi

Surkhandarya Academic Lyceum of the Ministry of
Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan

an English teacher

dreamf880@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur ilmiy maqolada ingliz adibi Jorj Oruellning mashhur “Animal Farm” (“Molxona”) asarining o‘zbek tiliga qilingan tarjimasi tarjima nazariyasi nuqtayi nazaridan chuqur tahlil qilinadi. Tadqiqotda badiiy tarjimada ekvivalentlik va muqobillik masalalari asosiy obyekt sifatida tanlangan. Asarda mavjud siyosiy allegoriyalar, ramziy obrazlar, shiorlar hamda madaniy birliklarning o‘zbekcha tarjimada qay darajada mos va adekvat ifodalangani misollar asosida yoritiladi. Shuningdek, tarjimada qo‘llangan leksik, semantik, grammatik va stilistik transformatsiyalar alohida tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, “Molxona” asari tarjimasida formal ekvivalentlikdan ko‘ra funksional muqobillik ustuvor bo‘lib, bu holat asarning g‘oyaviy va estetik mazmunini o‘zbek o‘quvchisiga samarali yetkazishga xizmat qilgan.

Kalit so‘zlar: badiiy tarjima, ekvivalentlik, muqobillik, allegoriya, tarjima transformatsiyalari, Jorj Oruell, Molxona.

Annotation

This article provides an in-depth analysis of the Uzbek translation of George Orwell’s renowned novel *Animal Farm* from the perspective of translation theory. The study focuses on the issues of equivalence and adequacy in literary translation. Political allegories, symbolic characters, slogans, and culture-specific elements are examined through comparative examples. Lexical, semantic, grammatical, and stylistic translation transformations applied in the Uzbek version are analyzed in detail. The findings

demonstrate that functional adequacy prevails over formal equivalence in the translation, enabling the ideological and artistic message of the original text to be effectively conveyed to Uzbek readers.

Keywords: literary translation, equivalence, adequacy, allegory, translation transformations, George Orwell, Animal Farm.

Bugungi globallashuv sharoitida tarjima faoliyati xalqlar o'rtasidagi madaniy, adabiy va ilmiy aloqalarni rivojlantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Ayniqsa, badiiy tarjima jarayoni tilshunoslikning murakkab va mas'uliyatli yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki badiiy asarda faqatgina axborot emas, balki muallifning estetik qarashlari, dunyoqarashi, madaniy qadriyatlari va ideologik pozitsiyasi mujassam bo'ladi. Badiiy tarjimada ekvivalentlik va muqobillik tushunchalari markaziy o'rin tutadi. Tarjimon matnni boshqa tilga o'girish jarayonida so'zma-so'zlik bilan cheklanib qolmasdan, o'quvchiga asl matndagi mazmun va ta'sirni yetkazishga intilishi lozim. Aynan shu jihat siyosiy allegoriyaga boy asarlarni tarjima qilishda yanada dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Jorj Oruellning "Animal Farm" asari XX asr adabiyotida totalitar tuzumning keskin tanqidiga bag'ishlangan ramziy asar sifatida alohida o'rin egallaydi. Asar hayvonlar obrazi orqali siyosiy zulm, hokimiyat suiste'moli va jamiyatdagi adolatsizlikni fosh etadi. Ushbu asarning o'zbek tiliga "Molxona" nomi bilan tarjima qilinishi tarjimon oldiga nafaqat lingvistik, balki madaniy va ideologik mas'uliyatni ham yuklagan. Shu sababli mazkur maqolada asarning o'zbekcha tarjimasi ekvivalentlik va muqobillik mezonlari asosida atroflicha o'rganiladi.

Ekvivalentlik va muqobillik tushunchalarining nazariy asoslari. Tarjima nazariyasida ekvivalentlik tushunchasi turli olimlar tomonidan turlicha talqin qilingan. V.N. Komissarov ekvivalentlikni asl va tarjima matni o'rtasidagi mazmuniy umumiylik darajasi sifatida belgilaydi va uning bir necha pog'onalarini ajratib ko'rsatadi [2]. Unga ko'ra, tarjimada mutlaq ekvivalentlik kamdan-kam hollarda uchraydi, ammo kommunikativ maqsadning saqlanishi muhimdir.

L.S. Barkhudarov esa ekvivalentlikni lingvistik birliklar darajasida ko‘rib chiqib, tarjimada leksik va grammatik moslik muhim ekanini ta’kidlaydi [3]. Biroq u ham badiiy tarjimada mazmun va funksionaning ustuvorligini inkor etmaydi. E.Nida tomonidan ilgari surilgan dinamik (funksional) ekvivalentlik konsepsiyasi esa tarjimada o‘quvchi reaksiyasini asosiy mezon sifatida belgilaydi [4]. Bu yondashuvga ko‘ra, tarjima o‘quvchida asl matndagi kabi hissiy va intellektual taassurot uyg‘otishi kerak. Muqobillik tushunchasi ekvivalentlik bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, tarjimaning vaziyatga mosligi va kommunikativ vazifani bajara olish darajasini anglatadi. Ayniqsa, badiiy tarjimada muqobillik ko‘pincha formal ekvivalentlikdan ustun turadi.

“Molxona” asari tarjimasida asar nomi va madaniy moslashtirish. Asl asar nomi — *Animal Farm*. Ushbu birikma ingliz tilida oddiy va betaraf ma’noga ega bo‘lsa-da, o‘zbek tilida so‘zma-so‘z “Hayvonlar fermasi” shaklida berilishi badiiy ta’sirni to‘liq ta’minlamasligi mumkin. Shu sababli tarjimada “Molxona” varianti tanlangan. “Molxona” so‘zi o‘zbek mentalitetida qishloq hayoti, mehnat va oddiy xalq tushunchalari bilan bog‘liq bo‘lib, asarning umumiy ruhiga mos keladi. Bu holatda tarjimon adaptatsiya va madaniy muqobillik usulidan foydalangan. Natijada asar nomi o‘zbek o‘quvchisi uchun yanada yaqin va tushunarli bo‘lgan.

Siyosiy shiorlar tarjimasida ekvivalentlik. Asardagi shiorlar siyosiy mazmunning asosiy tashuvchisi hisoblanadi. Ularning tarjimada to‘g‘ri berilishi asarning g‘oyaviy mohiyatini saqlashda muhim rol o‘ynaydi.

Asl matn: *All animals are equal, but some animals are more equal than others.*

Tarjima: *Barcha hayvonlar teng, ammo ayrim hayvonlar boshqalardan ko‘ra tengroqdir.*

Ushbu tarjimada kinoya va paradoks to‘liq saqlangan. “Tengroq” so‘zining qo‘llanishi orqali siyosiy ikkiyuzlamachilik va adolatsizlik ochib berilgan. Bu semantik va funksional ekvivalentlikning yorqin namunasi hisoblanadi [1].

Obrazlar tizimi va ularning muqobilligi. “Molxona” asaridagi obrazlar muayyan tarixiy va ijtimoiy shaxslarning ramzi sifatida yaratilgan. Napoleon obrazi hokimiyatni qo‘lga kiritgan zolim yetakchini ifodalaydi. Tarjimada uning nutqi qisqa, buyruq ohangida

va keskin tarzda berilgan bo‘lib, bu obrazning salbiy xarakterini kuchaytiradi. Snowball obrazi nisbatan intellektual va faol sifatida tasvirlanadi. Tarjimada uning nutqi ravon va mantiqiy bo‘lib, bu obrazning g‘oyaviy qarama-qarshiligini aniq ko‘rsatadi. Boxer obrazi esa mehnatkash, sodda va itoatkor xalq ramzi bo‘lib, tarjimada uning nutqi soddalashtirilgan va takroriy iboralar orqali berilgan [3].

Tarjima transformatsiyalarining kengaytirilgan tahlili. Asar tarjimasida turli tarjima transformatsiyalaridan faol foydalanilgan:

- Leksik transformatsiya:

- *Man is the only creature that consumes without producing*

- → *Inson ishlab chiqarmasdan turib faqat iste‘mol qiladigan yagona mavjudotdir.*

- Grammatik transformatsiya:

- *They were happy*

- → *Ular o‘zlarini baxtli his etishardi.*

- Modulyatsiya:

- *It was impossible to move*

- → *Harakat qilish mutlaqo mumkin emas edi.*

Bu transformatsiyalar tarjimaning tabiiyligi va badiiy qiymatini oshirgan. Xulosa qilib aytganda asar tarjimasida funksional muqobillik asosiy tamoyil sifatida qo‘llangan, siyosiy allegoriya va kinoyalar asosan muvaffaqiyatli tarjima qilingan, tarjimon madaniy moslashtirish va izohli tarjima usullaridan samarali foydalangan, hamda tarjima o‘zbek o‘quvchisi uchun tushunarli va estetik jihatdan ta’sirchan chiqqan. Jorj Oruellning “Molxona” asarining o‘zbekcha tarjimasi ekvivalentlik va muqobillik mezonlari asosida amalga oshirilgan mukammal badiiy tarjima namunasi hisoblanadi. Tarjimon asarning siyosiy va estetik mazmunini saqlagan holda, uni o‘zbek tilining leksik va stilistik imkoniyatlari orqali qayta yaratishga muvaffaq bo‘lgan. Ushbu tadqiqot natijalari badiiy tarjimada muqobillik ko‘pincha formal ekvivalentlikdan ustun turishini yana bir bor tasdiqlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Orwell, G. *Animal Farm*. London: Secker & Warburg, 1945.
2. Komissarov V. N. *Teoriya perevoda*. Moskva: Vysshaya shkola, 1990.
3. Barkhudarov L. S. *Yazyk i perevod*. Moskva: Mejdunarodnye otnosheniya, 1975.
4. Nida, E. *Toward a Science of Translating*. Leiden: Brill, 1964.
5. Salomov G'. *Tarjima nazariyasi asoslari*. Toshkent: Fan, 1983.